

Staatsexamen HAVO

2021

tijdvak 1
woensdag 26 mei
09.00 – 11.30 uur

Nederlands schrijfvaardigheid

College-examen schriftelijk

Havo Nederlandse taal

Schrijfvaardigheid

Algemene instructie bij onderwerp 1 en 2

Als onderdeel van het college-examen maak je een schrijfopdracht. De toets duurt 150 minuten.

Je kiest onderwerp 1 of 2. Het is de bedoeling dat je aan de hand van de aangeboden teksten een artikel schrijft. Je kiest daartoe slechts één opdracht en maakt in geen geval meerdere opdrachten.

Geef bovenaan je tekst duidelijk aan voor welke opdracht je gekozen hebt door de letter A, B, C of D te noteren.

Gebruik de volgende richtlijnen:

- Ga uit van de tekstsoort en het publiek, zoals in de opdracht is aangegeven.
- Zorg voor een duidelijke alinea-indeling.
- Bedenk een pakkende titel.
- Bedenk minstens drie tussenkopjes van maximaal zes woorden.
- Het is niet de bedoeling dat je de inleiding bij onderwerp 1 of 2 overneemt in je eigen schrijfproduct.
- Let op zinsbouw, stijl en spelling.
- Gebruik **minimaal 600** woorden en **niet meer dan 750** woorden. Vermeld het aantal woorden onder je tekst.

Veel succes.

Onderwerp 1

Inleiding

Smartphones in de klas

Op Franse scholen zijn mobiele telefoons met ingang van het schooljaar 2018-2019 bij wet verboden. Ze moeten in de tas blijven, niet alleen in de klas, maar ook in de gangen en op het plein. Op kleuterscholen, basisscholen en collèges – de onderbouw van de Franse middelbare school – is de telefoon in de ban gedaan. Lycées – scholen met leerlingen vanaf vijftien jaar – mogen zelf beslissen of ze de telefoon tolereren. Het smartphoneverbod was een campagnebelofte van de Franse president. Volgens de onderwijsminister is de wet ingevoerd om kinderen te beschermen tegen 'schermverslaving' en afleiding.

Ook in Nederland gaan sommige scholen over tot het reguleren en verbieden van het gebruik van smartphones in de klas. Op weer andere scholen wordt de smartphone juist ingezet als leermiddel.

Opdracht A

Schrijf voor de lezers van een regionale krant een betoog waarin je jouw mening geeft over het gebruik van smartphones in de klas. Je neemt in ieder geval de volgende informatie-elementen op:

1. Een inleiding waarmee je de aandacht van de lezers trekt en waarin je jouw standpunt aan de orde stelt door middel van een stelling.
2. Twee argumenten die pleiten voor jouw standpunt. Gebruik een relevant citaat uit onderstaande bronnen. Zet dit citaat tussen aanhalingstekens.
3. Een tegenargument. Weerleg dit tegenargument. Gebruik een relevant citaat uit onderstaande bronnen. Zet dit citaat tussen aanhalingstekens.
4. Een slot met een conclusie die aansluit bij jouw standpunt.

Opdracht B

Schrijf voor de lezers van een regionale krant een beschouwing over het gebruik van smartphones in de klas. Je neemt in ieder geval de volgende informatie-elementen op:

1. Een inleiding waarmee je de aandacht van de lezers trekt en waarin je het verschijnsel beschrijft. Besluit de inleiding met de hoofdvraag.

2. Een visie van voorstanders onderbouwd met twee argumenten.
Gebruik een relevant citaat uit onderstaande bronnen. Zet dit citaat tussen aanhalingstekens.
3. Een visie van tegenstanders onderbouwd met twee argumenten.
Gebruik een relevant citaat uit onderstaande bronnen. Zet dit citaat tussen aanhalingstekens.
4. Een samenvattend slot waarin je jouw eigen visie opneemt.

De teksten die je kunt gebruiken, zijn:

Jager, K. en Vissers, P. (2018, 20 augustus). Franse scholier baalt: een nieuwe wet bant het mobieltje uit de klas en van het schoolplein. *Trouw*.

Dujardin, Amber (2018, 12 december). Scholen willen geen mobieltjesverbod, smartphone is prima hulpmiddel in de les. *Trouw*.

Vergeet niet de richtlijnen uit de algemene instructie in acht te nemen!

Tekst 1

Franse scholier baalt: een nieuwe wet bant het mobieltje uit de klas en van het schoolplein

Op Franse scholen zijn mobiele telefoons met ingang van 1 september 2018 bij wet verboden. Ze moeten in de tas blijven; niet alleen in de klas, maar ook in de gangen en op het plein.

"Verbieden, hoezo dan?" Abdallah Hmaili (13) vindt het een heel slecht idee. "We leven toch niet in Noord-Korea? Geen telefoon in de klas, dát begrijp ik. Maar ook in de pauze op het plein. Dan moet je je telefoon opeens inleveren als je een spelletje speelt en bijna aan een volgend level begint?" Het groepje rond Abdallah, dat net het zwembad van de Parijse voorstad Poissy verlaat, lacht. De leerlingen kunnen nauwelijks geloven dat vanaf het begin van het nieuwe schooljaar op 3 september een telefoonverbod van kracht is op alle basisscholen en alle 'collèges' – de middenschool voor alle leerlingen van elf tot vijftien jaar.

De ban op smartphones is een verkiezingsbelofte van de Franse president. De regering wil er, in de woorden van minister van Onderwijs Jean-Michel Blanquer, "een signaal naar de samenleving mee geven". Volgens Blanquer gaat het er niet om een kruistocht tegen beeldschermen te ontketenen, maar om een "verantwoord gebruik" van nieuwe technologie te bevorderen.

Overal een wet voor

Die toelichting overtuigt Yassir Gourmat (14) niet. "Als ze dit bij ons op school serieus nemen, krijgen ze grote problemen. Omdat iedereen toch zal proberen stiekem op zijn telefoon te kijken."

Philippe Duret, die met zijn vrouw en kinderen naar zijn auto loopt, ziet ook niet veel in de maatregel. "Wij hebben in Frankrijk de neiging overal een wet voor te maken. Waarom zou je telefoons buiten de klas ook verbieden? Wij volwassenen zitten ook te appen tijdens vergaderingen. Ik denk dat het een beetje bij deze tijd hoort, we moeten er overal mee zien te dealen."

De rechtse en de linkse oppositie reageerde eerder al even sceptisch als de bezoekers van het gemeentelijke zwembad: het verbod zou symboolwetgeving zijn, een pr-operatie die in de praktijk niets verandert. Op minstens de helft van de 51.000 basisscholen en 7100 collèges geldt al een telefoonverbod, aldus de tegenstanders. En in 2010 verordonneerde het ministerie van Onderwijs al dat mobieltjes tijdens alle onderwijsactiviteiten verboden zijn.

Steun voor ouders

Toch is de wet zeer welkom, meent Peep, de vereniging voor ouders met kinderen in het openbaar onderwijs. "Dit zorgt voor duidelijkheid", benadrukt

voorzitter Samuel Cywie. "Voortaan zijn telefoons altijd taboe, tenzij het schoolreglement een expliciete uitzondering maakt voor een bepaalde plaats in het gebouw of een activiteit."

Dat de tien miljoen leerlingen om wie het gaat nu hun telefoon nooit meer zullen aanraken op school is niet waarschijnlijk, beaamt Cywie. "Maar dat het principe wordt vastgelegd is van groot belang. Je zegt hiermee als samenleving dat je niet wilt dat de smartphone altijd zo'n grote plaats inneemt." Volgens Cywie hebben veel ouders thuis moeite regels voor mediagebruik te bedenken of te handhaven. "Die zullen zich met deze wet gesteund voelen. Bovendien is dit ook een manier om kinderen te beschermen tegen de extreem gewelddadige of andere onwenselijke beelden die worden gedeeld op het schoolplein."

Pakt goed uit

De scholen waar de telefoon nu al niet meer welkom is, melden positieve resultaten, weet Cywie. "Op de school van mijn dochter ging vorig schooljaar een totaalverbod in. Veel vertrouwen had ik er niet in, maar het pakte goed uit. Zo is het aantal opstootjes gedaald. Eerst had je zo een vechtpartij als een leerling die een spelletje speelde, werd omgeduwd. Leerlingen hebben weer om een bal gevraagd, ze worden actiever. Ook heel opmerkelijk is dat er minder telefoons in beslag zijn genomen tijdens de les: kennelijk versterken de verboden binnen en buiten het lokaal elkaar."

Dat de politiek afziet van de installatie van kluisjes om de telefoons in op te slaan – een erg kostbare operatie – is geen ramp, meent Cywie. "Het is heel goed uit te leggen dat een telefoon in de tas moet blijven. Veel leerlingen zullen ervaren dat het niet dramatisch is om een deel van de dag afgesloten te zijn van Instagram of Snapchat of wat dan ook."

Het verbod gaat niet op voor het 'lycée', de laatste drie jaren van het voortgezet onderwijs. De senaat, de Franse Eerste Kamer, heeft hier nog op aangedrongen, maar kreeg het er niet doorheen. Scholen blijven hier zelf de regels bepalen. Terecht, denkt Cywie: "De categorie zestien tot negentien jaar moet je als jongvolwassenen behandelen."

In Nederland stelt iedere school zijn eigen regels

Ook in Nederland worstelen leraren met leerlingen die tijdens de les appen, op Snapchat zitten, filmpjes maken of druk zijn met Instagram. Maar een landelijk verbod, daar voelt niemand voor. Het Nederlandse onderwijsstelsel zit heel anders in elkaar dan het Franse. In Frankrijk is het onderwijs van de staat; wat en hoe kinderen leren, wordt door de overheid geregeld. In Nederland profiteren scholen van een typisch Nederlands fenomeen: een verregaande vrijheid van onderwijs.

Het ministerie van Onderwijs voelt dan ook niets voor een landelijk verbod op telefoons in de klas. Dat is bij uitstek iets wat scholen zelf moeten regelen, laat een woordvoerder weten. Ook in de Tweede Kamer is er geen animo

voor. Schoolbesturen die meerdere scholen onder hun hoede hebben, laten de regels over het algemeen ook over aan de individuele schooldirecteuren en leraren.

Dat betekent dat scholen uiteenlopende regels hebben voor het gebruik van telefoons. Een handjevol scholen, in veel gevallen op religieuze grondslag, verbiedt mobieltjes helemaal, maar in de meeste gevallen geldt dat leerlingen ze mee mogen nemen. Op grofweg een derde van de middelbare scholen moeten leerlingen hun telefoon in hun tas houden, bleek in december uit een enquête onder leraren van een onderzoeksbureau. Op twee derde van de scholen mogen leerlingen hun telefoon gebruiken voor opdrachten in de les.

Een populaire oplossing om leerlingen te behoeden voor telefoonafleiding is de telefoontas: een tas met vakjes die aan de muur gehangen kan worden en waar alle telefoons bij de start van de les in moeten. Die bestaat twee jaar en er zijn er nu 23.000 van verkocht, volgens telefoon-tas.nl. De tassen gaan vooral naar middelbare scholen en mbo-scholen. Leraren kunnen ook zelf een bak of tas neerzetten met hetzelfde doel en er zijn scholen met telefoonkluisjes. Volgens het onderzoek moeten leerlingen op 18 procent van de middelbare scholen hun telefoon voor aanvang van de les inleveren.

"Het probleem van telefoons in de klas is dat leraren veel tijd kwijt zijn aan het controleren of ieder kind nog zit op te letten", zegt leerkracht Johannes Visser. "Goed dat er aandacht is voor smartphones in de klas. Het is een onderschat probleem dat niet zo zichtbaar is voor de buitenwereld."

Bron: Jager, K. en Vissers, P. (2018, 20 augustus). Franse scholier baalt: een nieuwe wet bant het mobieltje uit de klas en van het schoolplein. *Trouw*.

Tekst 2

Scholen willen geen mobieltjesverbod, smartphone is prima hulpmiddel in de les

Hinderlijke afleiding of nuttig hulpmiddel? Scholen maken uiteenlopende keuzes in de omgang met mobieltjes in de klas, blijkt uit een peiling van Verus, de vereniging voor katholiek en christelijk onderwijs, onder ruim zeshonderd basis- en middelbare scholen. Verus deed een steekproef, naar aanleiding van het algehele mobieltjesverbod op scholen in Frankrijk, dat is ingesteld.

In Nederland mogen scholen zelf bepalen hoe zij omgaan met mobieltjes in de klas. Het merendeel zit niet te wachten op een landelijk verbod zoals in Frankrijk, blijkt uit de peiling: 26 procent is tegen het verbieden van mobieltjes op school en nog eens ruim een derde ziet juist 'didactische kansen' voor het omgaan met mobieltjes. Niet geheel verrassend is er een duidelijk verschil tussen basis- en middelbare scholen: bijna de helft van de deelnemende basisscholen is voor een verbod; van de middelbare scholen is dat nog geen 20 procent.

Verslavingsgevaar

"De Algemene Vereniging Schoolleiders (AVS) herkent het gemengde beeld van de peiling", zegt voorzitter Petra van Haren. "Wij zien dat scholen ermee worstelen. Er gebeuren twee dingen: aan de ene kant is het 'bring your own device'-onderwijs in opkomst, waarbij leerlingen tablets en laptops gebruiken voor de les. Soms ook mobieltjes. Maar als leerlingen elkaar of docenten gaan filmen en hun telefoon voor privédingen gebruiken in de klas, is dat een probleem."

Psychologen waarschuwen geregeld voor het verslavingsgevaar van smartphones. Maar liefst een op de zes jongeren zegt verslaafd te zijn aan sociale media, bleek eerder dit jaar uit CBS-onderzoek. Toch vindt de AVS, net als het merendeel van de respondenten, een landelijk verbod op scholen niet wenselijk. Integendeel, een mobieltje kan een prima instrument zijn om in de les te gebruiken, zegt Van Haren. Als voorbeeld noemt ze Kahoot, een app waarmee docenten de voorkennis van leerlingen kunnen testen met een quiz. "Dat is een leuke spelvorm die veel wordt gebruikt."

Spagaat

Cor Clarijs, voorzitter van Verus, sluit zich daarbij aan. Hij erkent dat sociale media op middelbare scholen geweldige rampen kunnen veroorzaken. Maar nu 98,9 procent van de jongeren tussen 12 en 25 jaar een mobiele telefoon of smartphone heeft, kun je kinderen beter leren omgaan met verleidingen in plaats van ze te verbieden, vindt Clarijs. "Buiten school hebben ze dat mobieltje tóch. En we hebben het internet niet voor niets. Vanuit opvoedperspectief laat je als school iets liggen als je het verbiedt."

Clarijs raadt scholen aan om in samenspraak met ouders en leerlingen één lijn te trekken. Ook ouders zitten vaak in een spagaat. Ze willen wel dat hun kind altijd bereikbaar is, maar niet dat het in de les wordt afgeleid. Maak per vak afspraken, zegt Clarijs: bij geschiedenis wel, bij wiskunde bijvoorbeeld niet. "Schoolregels zijn de beste aanpak. Dan is er geen sprake van persoonlijke willekeur en is het voor iedereen duidelijk."

Smartphone juist handig

Het Comenius Lyceum in Capelle aan den IJssel vindt een smartphoneverbod zoals in Frankrijk naïef. De school omarmt de smartphone juist als extra hulpmiddel. Docent Linda Zwakhals maakt daar dankbaar gebruik van in de biologieles. Op het digibord verschijnen een schematisch hart en bloedvatstelsel. Ze vraagt de leerlingen hun telefoon te pakken, zodat ze via Nearpod (een app waarmee docenten zelf interactieve lessen kunnen maken) de bloedvaten in 3D kunnen bekijken. De kinderen zoomen geïntrigeerd in en uit op de roze vertakkingen die tegen een zwarte achtergrond in de app verschijnen.

Ook powerpoints en antwoorden zet Zwakhals in de digitale schoolomgeving, zodat leerlingen in alle rust haar uitleg kunnen volgen zonder driftig mee te hoeven pennen. "Heel handig." Soms mogen leerlingen foto's maken, zoals van het schapehart dat ze halverwege de les uit een plastic emmer tevoorschijn tovert. Na het nodige tumult en gilletjes van afgrijzen posteert een groep meisjes zich middenin het lokaal. Sophie (blond, beugel) klikt snel Snapchat weg als de verslaggever langsloopt. Ze giechelt. "We waren even wat anders aan het bekijken."

Een mobiel in de les kan inderdaad lastig zijn, weet rector Pascal Scholtius. Leerlingen kunnen er veel tijd aan kwijtraken. Het uitgangspunt op het Comenius Lyceum is dan ook: geen telefoons in de les tenzij de docent het zegt. Toch is de smartphone niet meer weg te denken uit de school. Bij verhalende vakken als geschiedenis en talen gebruiken docenten de telefoons geregeld, voor filmpjes of een quiz. En alle algemene informatie, van roosterwijzigingen tot cijfers, staat in de digitale leeromgeving 'Som'. Leerlingen ontvangen de hele dag realtime updates.

"Ze moeten wel", zegt Scholtius. "Als je de mobiel helemaal verbiedt, ben je een heel communicatiekanaal kwijt. Leerlingen lezen absoluut geen mails meer en ze kijken niet op onze website. Ze doen alles via FaceTime. Jongeren zijn in een nieuwe fase van communiceren beland: de snelheidsfase. Ze absorberen nieuws in vijf seconden en kunnen razendsnel bepalen wat ze wel en niet interessant vinden. Via de updates in de app krijgen ze alles mee."

Maar het is niet de bedoeling dat iedereen in zijn eigen bubbel verdwijnt. "We gebruiken de smartphone als hulpmiddel – zoals een rekenmachine – en niet

als leermiddel", zegt Scholtius. "We willen ook geen laptops of tablets in de klas, want dan zitten leerlingen 80 procent van de tijd achter hun scherm. We wegen telkens af welke stof we op welke manier aanbieden. Sommige dingen kun je beter leren uit een boek."

Telefoonzakken

De school organiseert ook informatieavonden voor ouders, zoals over online pesten of over hoe om te gaan met het telefoongedrag van hun kind.

"Sommige ouders pakken de telefoon af. Dat heeft eigenlijk geen zin. Soms hebben ze een tweede. Wij zeggen twee dingen tegen ouders: blijf altijd met je kind in gesprek en biedt ze juist tijd voor sociale media." Een algeheel verbod, zoals in Frankrijk, vindt Scholtius "heel naïef". "Bovendien doe je daarmee leerlingen tekort die wél goed met hun spullen kunnen omgaan."

Op het Comenius lukt dat ook niet iedereen, blijkt uit de 'telefoonzakken' in de lokalen. Pubers blijven pubers. "Als een klas het te bont maakt, verdwijnen alle telefoons zonder pardon in de zakken", zegt docent Zwakhals. Ook die van haar.

Bron: Dujardin, Amber (2018, 12 december). Scholen willen geen mobieltjesverbod, smartphone is prima hulpmiddel in de les. *Trouw*.

Onderwerp 2

Inleiding

Vleesschaamte

Vroeger aten veel mensen onbekommerd een boterham met ham of een gehaktbal bij het avondeten. Tegenwoordig generen steeds meer mensen zich voor het eten van vlees. Zij ervaren 'vleesschaamte'. Sommige mensen vermijden dit ongemakkelijke gevoel door er simpelweg niet bij na te denken wanneer ze vlees eten. Anderen minderen daadwerkelijk met het consumeren van vlees of worden vegetariër. 'Vleesschaamte' is een onderwerp geworden dat nogal wat mensen bezighoudt.

Opdracht C

Schrijf voor de lezers van een regionale krant een betoog waarin je jouw mening geeft over vleesschaamte. Je neemt in ieder geval de volgende informatie-elementen op:

1. Een inleiding waarmee je de aandacht van de lezers trekt en waarin je jouw standpunt aan de orde stelt door middel van een stelling.
2. Twee argumenten die pleiten voor jouw standpunt. Gebruik een relevant citaat uit onderstaande bronnen. Zet dit citaat tussen aanhalingstekens.
3. Een tegenargument. Weerleg dit tegenargument. Gebruik een relevant citaat uit onderstaande bronnen. Zet dit citaat tussen aanhalingstekens.
4. Een slot met een conclusie die aansluit bij jouw standpunt.

Opdracht D

Schrijf voor de lezers van een regionale krant een beschouwing over vleesschaamte. Je neemt in ieder geval de volgende informatie-elementen op:

1. Een inleiding waarmee je de aandacht van de lezers trekt en waarin je het verschijnsel beschrijft. Besluit de inleiding met de hoofdvraag.
2. Een visie van voorstanders onderbouwd met twee argumenten. Gebruik een relevant citaat uit onderstaande bronnen. Zet dit citaat tussen aanhalingstekens.
3. Een visie van tegenstanders onderbouwd met twee argumenten. Gebruik een relevant citaat uit onderstaande bronnen. Zet dit citaat tussen aanhalingstekens.

4. Een samenvattend slot waarin je jouw eigen visie opneemt.

De teksten die je kunt gebruiken, zijn:

Jager, Indra (2019, 27 september). Waarom sommige mensen zich schamen voor het eten van vlees. Geraadpleegd op <https://www.nu.nl/eten-en-drinken/5985541/waarom-sommige-mensen-zich-schamen-voor-het-eten-van-vlees.html>.

Leenaert, Tobias en Pablo Moleman (2019, 11 oktober). Wil je levens sparen? Eet dan geen kip. Geraadpleegd op <https://www.nrc.nl/nieuws/2019/10/11/wil-je-levens-sparen-eet-dan-geen-kip-a3976488>.

Vergeet niet de richtlijnen uit de algemene instructie in acht te nemen!

Tekst 1

Waarom sommige mensen zich schamen voor het eten van vlees

Schaam jij je als je een grote hamburger bestelt in een restaurant of zeg je liever dat je gisteren falafel hebt gegeten dan dat je een kippenpoot hebt gehad? Dan kun je zomaar last hebben van vleesschaamte. Deze term duikt steeds vaker op, maar wat betekent het begrip eigenlijk?

Vleesschaamte betekent volgens voedingspsycholoog Diana van Dijken dat mensen het gevoel hebben dat we als maatschappij te veel vlees nuttigen. "Daar voelen we ons schuldig over en daardoor kunnen we ons schamen voor onze eigen vleesconsumptie", legt ze uit.

Van Dijken komt dit regelmatig in haar praktijk tegen. "Mensen formuleren het niet zozeer als schaamte, maar toch worden er vaak zinnen gebruikt in de trant van: 'Ik zou echt minder vlees moeten eten'. Of: 'Ik zou wat vaker een dagje zonder vlees moeten doen'."

En dat terwijl uit recent onderzoek van Wageningen Economic Research blijkt dat de consumptie van vlees in 2018 voor het eerst sinds negen jaar weer is gestegen.

Van Dijken gokt dat ongeveer 20 procent van haar cliënten last heeft van schaamtegevoelens over het eten van vlees. Nog eens 20 procent is sowieso al vegetariër of heeft een veganistisch eetpatroon en de overige 60 procent maakt zich niet druk om de vleesconsumptie.

"Ik ben het alleen op Twitter tegengekomen"

Voedingspsycholoog Lieveke Goossens heeft het nog niet gezien in haar praktijk, maar kent het begrip wel. "De enige plek waar ik het tot nu toe ben tegengekomen, is op Twitter. Maar volgens mij is het vooral iets wat voorkomt bij de jeugd en ik ben al achter in de veertig."

Wie een rondje googelt, merkt dat ook vliedschaamte en klimaatschaamte opduiken. Termen die worden gekoppeld aan het bewust vertonen van milieuonvriendelijk gedrag, zoals lang en vaak douchen terwijl je weet dat dit slecht is voor het milieu. Of bijvoorbeeld het boeken van een vliegvakantie en je vervolgens schuldig voelen over de CO₂-uitstoot van de vliegreis.

Echt iets van de laatste jaren

Vleesschaamte is volgens voedingspsycholoog Van Dijken echt iets van de laatste jaren. Vroeger aten mensen volgens haar helemaal niet zo veel vlees. Toen was het nog een luxeproduct. Consumenten waren eerder trots als ze een keer een biefstukje konden eten. Maar door de toenemende welvaart gingen consumenten het steeds vaker kopen, zegt ze.

Mensen die zich schamen voor het eten van vlees omdat ze het zielig vinden voor de dieren, bestaan volgens Goossens al langer. Maar de echte vleesschaamte van nu heeft volgens haar te maken met onze overconsumptie. Daar worden we ons volgens haar namelijk steeds meer bewust van. "Alles werd op een gegeven moment zouter, zoeter, vetter en meer. Daar merken we nu de gevolgen van."

Van Dijken kaart aan dat de media ook een grote rol spelen bij vleesschaamte. "Die hebben steeds meer aandacht voor het belang van een vegetarisch of veganistisch eetpatroon. Er zijn heel veel documentaires te zien en ook veel bekende Nederlanders laten inmiddels hun mening horen over het eten van vlees. Daardoor worden de negatieve kanten van het eten van vlees steeds beter belicht en dat zet mensen aan tot nadenken over hun eigen vleesconsumptie."

Mensen zijn niet goed in het snel veranderen van gewoontes

Volgens Van Dijken is het maar de vraag of die schaamte hen er ook daadwerkelijk van weerhoudt om die dubbele hamburger naar binnen te werken. "Alleen als dierenleed of klimaatproblematiek iemand echt persoonlijk raakt, zal de vleesschaamte leiden tot een lagere vleesconsumptie. Veel vaker blijft het bij goede voornemens of hooguit één dag per week zonder vlees."

Van Dijken ziet het de komende tijd dan ook niet gebeuren dat er geen aardappels, groenten en vlees meer op tafel worden gezet. "Ik verwacht dat er steeds meer aandacht komt voor de nadelen van het eten van vlees, waardoor mensen echt goed gaan nadenken over wat hun rol in het geheel is. Maar mensen zijn over het algemeen niet zo goed in het snel veranderen van hun gewoontes, dus de kans is vrij groot dat het nog lange tijd duurt voordat een eetpatroon waarin vlees niet altijd meer centraal staat, de standaard wordt."

Bron: Jager, Indra (2019, 27 september). Waarom sommige mensen zich schamen voor het eten van vlees. Geraadpleegd op <https://www.nu.nl/eten-en-drinken/5985541/waarom-sommige-mensen-zich-schamen-voor-het-eten-van-vlees.html>.

Tekst 2

Wil je levens sparen? Eet dan geen kip

Op 4 oktober 1930 werd Werelddierendag door vroege dierenbeschermers in het leven geroepen om aandacht te vragen voor het welzijn van dieren. Wie de geschiedenis van de dierenbeschermings- en dierenrechtenbeweging bekijkt, kan haast niet anders dan concluderen dat er sindsdien enorme vooruitgang is geboekt. Welzijnsregels zijn verankerd in internationale wetgeving. Talloze vormen van wreedheid tegen dieren zijn verboden of uit de mode – van hanengevechten en hondenkarren, tot meer recent de nertsenfokkerij en het gebruik van wilde zoogdieren in circussen. Marianne Thieme van de Partij voor de Dieren kon deze week de Tweede Kamer verlaten in de geruststellende wetenschap dat haar partij er nooit beter voorstond, met veel Nederlandse volksvertegenwoordigers en zusterpartijen in achttien landen. Nooit eerder stonden dieren wereldwijd zo hoog op de maatschappelijke agenda als vandaag of hadden dierenorganisaties meer aanhang.

En toch mist er iets aan bovenstaande analyse: cijfers. Cijfermatig gezien staat het dierenrijk er minder vrolijk voor. We kunnen zelfs spreken van een historisch dieptepunt. Het aantal landdieren dat jaarlijks wordt geslacht voor voedsel wordt door de VN conservatief geschat op 65 miljard. Tel je daar nog gevangen en gefokte vissen bij op – ze worden in tonnen gemeten en niet in individuen, dus dit zijn ruwe schattingen – dan kom je uit op een getal van dertien cijfers, zo tussen de één en tweeëneenhalf biljoen dieren per jaar. Kort gezegd: tienduizenden dieren per seconde. Nooit in de hele menselijke geschiedenis – niet als jager-verzamelaar, niet in de tijd van de Romeinse arena's, niet op het hoogtepunt van de walvisjacht – kwamen wij ook maar in de buurt van dat soort cijfers, in totaal of per hoofd van de bevolking. In de afgelopen drie weken doodden we méér dieren dan dat er mensen hebben geleefd sinds het ontstaan van onze eigen soort (dat zijn er zo'n 108 miljard). We slachten vandaag meer dan tienmaal zo veel dieren als op die eerste Werelddierendag in 1930.

De dierenbeweging heeft dus, alle publieke sympathie ten spijt, nauwelijks een deuk kunnen slaan in de ongekende explosie van dierenleed in de afgelopen eeuw. Sterker nog, haar prioriteiten lijken ook niet in overeenstemming met een zo sterk mogelijke vermindering van het dierenleed. De verdeling van beschikbare middelen over verschillende 'dierendoelen' mist elk besef van schaal of proportie.

De 99 procent moet het doen met 1 procent

Neem de bestemming van het geld dat door de dierenbeweging verzameld wordt. De organisatie Animal Charity Evaluators becijferde dat van alle landdieren die in de VS lijden en sterven door menselijk toedoen, 99,6 procent lijdt en sterft in de vee-industrie. De overige 0,4 procent wordt gevuld door

achtereenvolgens proefdieren (0,2 procent), de bontindustrie (0,07 procent) en dierenasielen (0,03 procent). Van het budget dat de Amerikaanse dierenbeweging te besteden heeft, gaat echter 66 procent naar asielen en slechts 0,8 procent naar de vee-industrie. De 99 procent moet het doen met 1 procent. Aan het welzijn van één hond of kat wordt omgerekend dus 275.000 keer méér besteed dan aan dat van één kip of varken.

Ook in het publieke debat over de vlees- en visconsumptie is voor cijfers over dierenwelzijn beperkt plaats. Ja, we tellen natuurlijk het aantal sterren van het Beter Leven-keurmerk (een, twee of drie) dat op een vleesverpakking aangeeft hoe diervriendelijk de leefomstandigheden van het dier waren. En we discussiëren over het aantal vleeskippen dat per vierkante meter mag worden gehouden (gemiddeld zijn dat er achttien, bij biovlees tien). Veel informatievere indicatoren zijn echter de ernst en duur van het dierenleed en het aantal getroffen dieren.

Simpel gesteld: dierenleed = ernst x duur x aantal. Om de ernst van leed te kwantificeren zijn door dierenwelzijnswetenschappers verschillende scoresystemen in het leven geroepen, die – hoewel het om een subjectieve beoordeling gaat – vrij eenduidige resultaten opleveren. Kippen en vissen hebben het veruit het zwaarst te verduren. Volgens 38 experts scoort het welzijn van kippen gemiddeld een 1, varkens een 2,5 en koeien een 5. Een andere studie wijst uit dat van alle gegeten dieren het leed van vissen het allerergste is.

Eén kilo kipfilet, één dood dier

Het aantal dieren dat lijdt voor een product is objectiever vast te stellen. Dat varieert tussen soorten zo sterk, dat het in bovenstaande formule vrijwel altijd de doorslag geeft. Voor een kilo kipfilet lijdt en sterft gemiddeld één dier. Dat is honderd keer zo veel als voor rundvlees (een honderdste dier voor een kilo vlees), en vijftig keer zo veel als voor een stuk spek (twee honderdste dier voor een kilo vlees) – simpelweg omdat er veel meer kippen in een kilo gaan. Ook vissen zijn massaal de pineut. Gemiddeld één dier per kilo, maar voor bijvoorbeeld ansjovissen: maar liefst 250. 'Size matters', de hoeveelheid doet ertoe als het om dierenwelzijn gaat – en toch staan weinig consumenten hierbij stil wanneer ze in het vlees- of visschap een diervriendelijke keuze willen maken.

Zo zijn er overigens nog wel meer verrassende cijfers die weinig bekend zijn: het roerei bij een 'English breakfast' doodt meer dieren dan de bacon, de geitenkaas in het rolletje meer dan de parmaham eromheen. Een flexitariër die vaak een eitje tikt kan niet zeker zijn van een positief effect op het dierenwelzijn.

Dierenleed blijkt dus in overweldigende mate consumptiedierenleed, en consumptiedierenleed weer vooral vissen- en kippenleed. Onder de 1924 dieren die een gemiddelde Nederlander in zijn leven eet, tellen we 1196

kippen en 686 vissen. De 5 koeien, 5 geiten/schapen en 32 varkens vallen hier haast bij weg. Maar nog vele malen talrijker dan de dieren die wij zelf eten, zijn de dieren die deze dieren eten: zo'n 30.000 vissen laten het leven om te eindigen als vee- en visvoer voor de bovengenoemde 1924, zo valt te berekenen. Een dierenwelzijnsdrama van formaat, waar tot op heden nog nooit een campagne tegen is gevoerd. Geen wonder, want het welzijn van vissen brengt – ondanks de wetenschappelijke consensus dat zij net zozeer, of zelfs meer, lijden als honden, varkens of panda's – tot op heden weinig mensenharten in vervoering. In het maatschappelijk debat over overbevissing en viskweek speelt vissenwelzijn een marginale rol.

Er is nog een weinig opgemerkte trend die onze goede intenties ten opzichte van dieren tenietdoet: we eten steeds meer kleine dieren. Onder druk van overbevissing krimpen niet alleen de visbestanden, maar ook de vissen zelf, waardoor er meer vissen gevangen en gedood worden voor eenzelfde productie. Ondertussen is wereldwijd een grote verschuiving aan de gang van de productie en consumptie van rood vlees naar kip. Het 'klimatarisch' dieet mag een zegen zijn voor het klimaat, het is een ramp voor de dieren.

Bron: Leenaert, Tobias en Pablo Moleman (2019, 11 oktober). Wil je levens sparen? Eet dan geen kip. Geraadpleegd op <https://www.nrc.nl/nieuws/2019/10/11/wil-je-levens-sparen-eet-dan-geen-kip-a3976488>.

De bovenstaande teksten zijn bewerkt om ze geschikt te maken voor dit examen. Dit is gebeurd met respect voor de opvattingen van de auteur(s). Voor de oorspronkelijke tekst(en) kun je terecht in de vermelde bronnen. De Dienst Uitvoering Onderwijs is verantwoordelijk voor vorm en inhoud van dit examen.